

Demografie II

**Demografické a
geodemografické jevy a
způsoby jejich zjišťování**

2.1 VYMEZENÍ DEMOGRAFICKÝCH JEVŮ

2.2 DEMOGRAFICKÁ DATA A UKAZATELE

2.3 ZPŮSOBY ZÍSKÁVÁNÍ A PRAMENY DEMOGRAFICKÝCH DAT

2.3.1 Sčítání lidu

2.3.2 Evidence přirozeného pohybu

2.3.3 Evidence stěhování

2.3.4 Populační registr

2.3.5 Zvláštní šetření

2.4 HISTORICKÉ PRAMENY NA ÚZEMÍ ČR

2.4.1 Nejstarší demografické údaje na našem území

2.4.2 Rakousko-uherské sčítání lidu na našem území

2.4.3 Československá sčítání lidu

Vymezení demografických jevů

- Demografické životní cykly (uzavření sňatku, trvání manželství)
- Zdravotně fyzický systém (váha a délka narozeného dítěte, nemoci, příčiny úmrtí)
- Ekonomické cykly (nabyté důchody, životní úroveň)
- Typy statistického popisu – prameny demografických dat
 - Sčítání lidu
 - Běžná evidence přirozené měny
 - Běžná evidence migrací
 - Populační registry
 - Zvláštní šetření

Demografická data a ukazatele

Předpokladem pro zpracování a vyhodnocení demografických jevů a procesů je zajištění kvalitní datové základny. To si vyžaduje:

- přesné definování jevu (např. živě narozené dítě, ekonomicky aktivní obyvatelstvo)
- registraci v době nebo bezprostředně po sledované události (např. narození, úmrtí)
- zajištění úplnosti dat o daném souboru (např. věk všech obyvatel)
- **3 základní kategorie výpočtu analytických dat**
- **Poměrná čísla extenzivní (např. struktura zemřelých podle věku)**
- **Poměrná čísla intenzivní (např. počet zemřelých dělený počtem obyvatel)**
- **Indexy (např. index vývoje počtu obyvatel v roce 1961 a 1991)**

Způsoby získávání a prameny demografických dat

Sčítání lidu

– Historie sčítání lidu

- Sčítání ve starověku a středověku
- Novověká sčítání lidu (19. století) doporučení
 - Požadavek jmenovitého sčítání, založeného na principu přítomného obyvatelstva
 - Zjišťování k určitému dni
 - Stanovení trestů za odmítnutí poskytnutí údajů
 - Stanovení významu slova „rodina“
 - Provádět sčítání co 10 let
 - Zavedení sčítacích archů pro jednotlivce

Významným mezníkem v historii sčítání se stal rok 1853, kdy se v Bruselu konalo první zasedání Mezinárodního statistického kongresu a kdy byla přijata konkrétní doporučení a zásady k provádění sčítacích akcí.

- požadavek jmenovitého sčítání, založeného na principu přítomného obyvatelstva
- zvláštní arch pro obyvatelstvo - bydlící a dočasně nepřítomní
- zjišťování k určitému dni
- stanovení trestů za odmítnutí poskytnutí údajů
- určit význam slova “rodina” (držitel domu č. jako části = hlava rodiny)
- provádět sčítání co 10 let
- sčítací arch ne pro domácnost, ale jednotlivce

- Zhodnocení akcí sčítání lidu: kolem roku 1860 bylo sčítáno asi 15 % světového obyvatelstva, v roce 1900 - asi 50 %, v roce 1950 - 80, v roce 1970 - sčítání lidu proběhlo již ve většině zemí světa. V současné době se konalo sčítání lidu už ve všech zemích světa.

Evidence přirozeného pohybu

- Evidence narození
- Evidence úmrtí
- Evidence sňatků
- Evidence rozvodů
- Evidence stěhování

Příloha : Povinná demografická hlášení Českému statistickému úřadu

Hlášení o uzavření manželství (Obyv 1-12)

1. Účel statistického zjišťování a jeho obsah

- Získání komplexních informací pro potřeby decizní sféry, pro potřeby regionálního plánování, k využití ve společenských vědách a pro mezinárodní instituce.
- Údaje o uzavíraném manželství, osobní údaje ženicha a nevěsty.

2. Okruh zpravodajských jednotek

- Obecní úřady pověřené vedením matrik.

3. Způsob statistického zjišťování

- Forma statistického zjišťování: formulář hlášení
 - Použitá metoda: vyčerpávající zjišťování

4. Periodicita a lhůty k poskytnutí údajů

- průběžné zjišťování s měsíční periodicitou pořízení a zpracování

Hlášení o narození (Obyv 2-12)

1. Účel statistického zjišťování a jeho obsah

- Získání komplexních informací pro potřeby decizní sféry, pro potřeby regionálního plánování, k využití ve společenských vědách a pro mezinárodní instituce.
 - Výkaz je zároveň podkladem pro zápis do matriky podle zákona č. 268/1949 Sb., o matrikách.
- Údaje o narozeném dítěti, rodičích a údaje vztahující se k porodu.

2. Okruh zpravodajských jednotek

- Zdravotnická zařízení.

3. Způsob statistického zjišťování

- Forma statistického zjišťování: formulář hlášení
 - Použitá metoda: vyčerpávající zjišťování

4. Periodicita a lhůty k poskytnutí údajů

- Periodicita statistického zjišťování: průběžné zjišťování s měsíční periodicitou pořízení a zpracování
 - Lhůta k poskytnutí údajů zpravodajskou jednotkou:
 1. pracovní den po narození dítěte obecnímu úřadu pověřenému vedením matrik, do 5.kalendářního dne po ukončení sledovaného období obecní úřad ČSÚ

Hlášení o úmrtí (Obyv 3-12)

1. Účel statistického zjišťování a jeho obsah

- Získání komplexních informací pro potřeby decizní sféry, pro potřeby regionálního plánování, k využití ve společenských vědách a pro mezinárodní instituce.
 - Osobní údaje o zemřelém, příčině smrti, podrobné údaje u dětí zemřelých do 1 roku.

2. Okruh zpravodajských jednotek

- Obecní úřady pověřené vedením matrik.

3. Způsob statistického zjišťování

- Forma statistického zjišťování: formulář hlášení
 - Použitá metoda: vyčerpávající zjišťování

4. Periodicita a lhůty k poskytnutí údajů

- Periodicita statistického zjišťování: průběžné zjišťování s měsíční periodicitou pořízení a zpracování

Hlášení o rozvodu (Obyv 4-12)

1. Účel statistického zjišťování a jeho obsah

- Získání komplexních informací pro potřeby decizní sféry, pro potřeby regionálního plánování, k využití ve společenských vědách, pro Ministerstvo spravedlnosti a mezinárodní instituce.
- Údaje o průběhu a výsledku rozvodového řízení, osobní údaje manželů.

2. Okruh zpravodajských jednotek

- Okresní soudy (obvodní, městské).

3. Způsob statistického zjišťování

- Forma statistického zjišťování: formulář hlášení
 - Použitá metoda: vyčerpávající zjišťování

4. Periodicita a lhůty k poskytnutí údajů

- Periodicita statistického zjišťování: měsíční

Evidence migrací

- **Evidence vnitřní migrace** (jen v málo zemích s kvalitně organizovanou statistickou službou – u nás povinné hlášení trvalého pobytu a je evidována od roku 1950)
- **Evidence zahraniční migrace**

Populační registr obyvatelstva

- Přehled počtu občanů hlášených k trvalému pobytu
- Počet občanů ČR s trvalým pobytem na území ČR
- Počet živých osob v centrální evidenci občanů podle roku narození
- Občané ČR s platným pobytem + cizinci (platný pobyt nebo povolený pobyt azylanta)
- Statistické informace o zemřelých osobách

Zvláštní šetření

- Různé mikrocensy (např. o životní úrovni)
- Šetření populačního klimatu
- Užívání drog, konzumace tabáku a alkoholu

Historické prameny na území ČR

- Nejstarší demografické údaje na našem území
 - Města
 - Knihy berní
 - Berní rejstříky
 - Knihy trhové
 - Knihy sirotčí
 - Historická topografie měst
 - Venkov
 - Urbáře

Demografické prameny písemností státní a církevní administrativy, městské správy

- **Statistické tabule – 17. stol.**
- **Soupis obyvatel Čech podle víry – 1651**
- **Berní rula v Čechách – 17. stol.**
- **Lánské rejstříky na Moravě – 17. stol.**
- **Seznam konzumentů soli v Čechách – 1702**
- **Celozemský soupis židovských domů a jejich obyvatel – 1727**
- **Zpovědní seznamy – po roce 1627**
- **Seznamy farníků**
- **„Libri status animarum“ – soupisy u duší – v 18. stol.**
- **Církevní a židovské matriky**

Matriky - úřední knihy určené k systematické evidenci křtů, sňatků a pohřbů

- Nejstarší matriky na území Čech - 1. polovina 16. století v luteránském Krušnohoří (Jáchymov 1531, Horní Blatná 1541, Abertamy 1544) , ve 2. polovině 16. století v řadě farností západních a severních Čech, méně střední Čechy, výjimečně ve východních a jižních Čechách
- Nejstarší na Moravě (Razová u Bruntálu - 1571 - protestantské).
- Vedení matrik bylo všeobecně nařízeno olomouckou synodou (1591) a pražskou synodou (1605), koncem r. 1667 je již měla naprostá většina českých farností

Historie sčítání lidu v Evropě

- První sčítání zahrnující všechno obyvatelstvo byla v Evropě provedena teprve kolem 18. století. Za první souvislou sérii spolehlivých hlášení (sepsání obyvatelstva dům od domu) lze pokládat sčítání ve Švédsku (1748) poté v Prusku (1748), následuje Finsko (1749), Rakousko (1754), Norsko a Dánsko (1769), Švýcarsko (1789), Francie (1790) a Anglie (1801). O metodice existují jen kusé zprávy, kvalita soupisů poměrně nízká.

Rakousko- uherská sčítání lidu na našem území

- 1. sčítání lidu v roce 1754
- 2. sčítání lidu – 1761 – neúspěšné
- Další sčítání v letech 1807-1821
- Od roku 1828 vydávání „Tafeln zur Statistik der Österreichischen Monarchie“
- Sčítání z roku 1857 – přechod mezi soupisy obyvatelstva a řadou moderních sčítání
- Sčítání od roku 1869 – sčítání lidu u nás co 10 let (1880, 1890, 1900, 1910)

Československá sčítání lidu

- Sčítání v roce 1921, 1930, 1950, 1961, 1970, 1980, 1991

Sčítání lidu, domů a bytů v ČR 2001

o fyzických osobách:

1.	identifikační údaje (jméno a příjmení, rodné číslo, adresa),	14.	mateřský jazyk,
2.	druh pobytu,	15.	náboženství, víra nebo bez vyznání,
3.	vztah k uživateli bytu,	16.	nejvyšší ukončené vzdělání,
4.	datum narození,	17.	obor vzdělání včetně učebních oborů,
5.	pohlaví,	18.	ekonomická aktivita,
6.	rodinný stav,	19.	zaměstnání (profese),
7.	datum nynějšího (posledního) sňatku,	20.	postavení v zaměstnání,
8.	pořadí nynějšího (posledního) manželství,	21.	odvětví ekonomické činnosti,
9.	počet živě narozených dětí,	22.	frekvence dojížd'ky do zaměstnání a školy,
10.	bydliště matky v době narození,	23.	doba denní dojížd'ky (docházky) do zaměstnání a školy,
11.	místo trvalého bydliště jeden rok před sčítáním,	24.	místo pracoviště, školy,
12.	státní občanství,	25.	způsob dopravy do zaměstnání,
13.	národnost,	26.	druhé, případně další zaměstnání;

o bydlení, bytech a bytových domácnostech:

1.	způsob bydlení,	10.	převládající způsob vytápění,
2.	obydlenost bytu,	11.	energie používaná k vytápění,
3.	právní důvod užívání bytu,	12.	koupelna (sprchový kout),
4.	celková a obytná plocha bytu,	13.	záchod,
5.	počet obytných místností (včetně kuchyně),	14.	počet osobních automobilů,
6.	poloha bytu,	15.	osobní počítač,
7.	vodovod,	16.	telefon,
8.	teplá voda,	17.	rekreační objekt,
9.	plyn,	18.	společné hospodaření členů bytové domácnosti;

o domech:

1.	počet bytů v domě,
2.	vlastník (fyzická, právnická osoba),
3.	druh domu,
4.	obydlenost domu,
5.	období výstavby, rekonstrukce,
6.	materiál nosných zdí,
7.	počet nadzemních podlaží,
8.	vodovod,
9.	kanalizace,
10.	plyn,
11.	ústřední topení,
12.	výtah.

Sčítání lidu, domů a bytů 2011

Obsah sčítání

a) povinné o fyzických osobách

- 1. identifikace místa sečtení - okres, obec, část obce, sčítací obvod, ulice a číslo orientační, číslo popisné nebo evidenční¹³⁾ domu, pořadové číslo budovy, číslo bytu,
- 2. jméno, popřípadě jména, a příjmení,
- 3. rodné číslo,
- 4. datum narození,
- 5. pohlaví,
- 6. státní občanství,
- 7. rodinný stav,

- 8. registrované partnerství,
- 9. bydliště v rozhodný okamžik,
- 10. bydliště jeden rok před sčítáním,
- 11. bydliště matky v době narození,
- 12. mateřský jazyk,
- 13. nejvyšší ukončené vzdělání,
- 14. obor vzdělání,
- 15. počet živě narozených dětí celkem,

- 16. počet živě narozených dětí v současném nebo posledním manželství,
- 17. hlavní ekonomická aktivita,
- 18. odvětví ekonomické činnosti,
- 19. zaměstnání,
- 20. postavení v zaměstnání,
- 21. místo pracoviště nebo školy,
- 22. frekvence dojížděky do místa pracoviště nebo školy,
- 23. doba trvání denní dojížděky nebo docházky do zaměstnání nebo školy,
- 24. dopravní prostředek používaný při denní dojížděce do zaměstnání nebo školy, popřípadě údaj o docházce;

b) dobrovolné o fyzických osobách

- 1. národnost,
- 2. náboženská víra;

c) o bydlení, bytech a bytových domácnostech

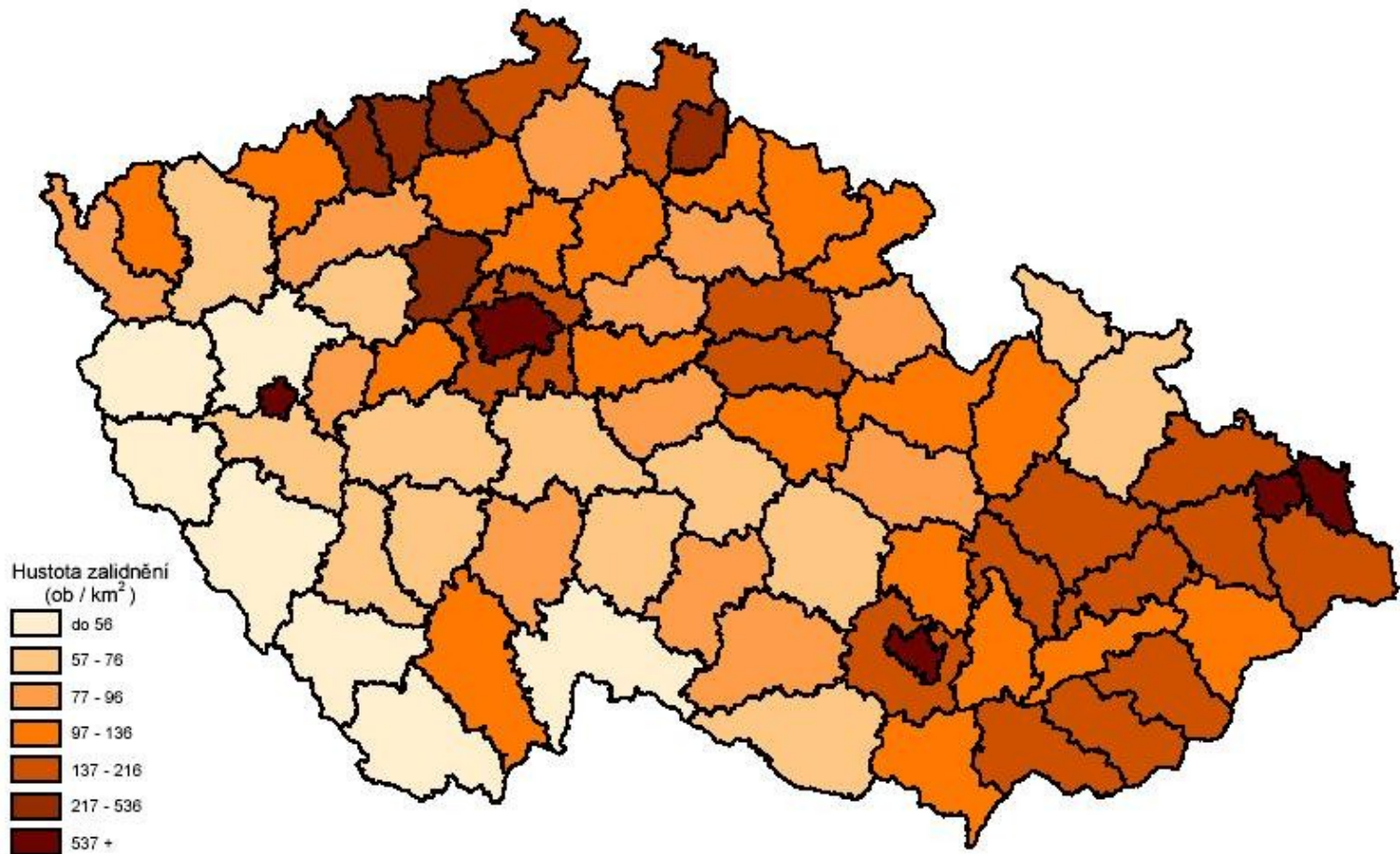
- 1. identifikace bytu - okres, obec, část obce, sčítací obvod, ulice a číslo orientační, číslo popisné nebo evidenční domu, pořadové číslo budovy, číslo bytu,
- 2. způsob bydlení bytové domácnosti,
- 3. obydlenost bytu,
- 4. právní důvod užívání bytu,
- 5. velikost bytu - počet místností a plocha,
 - 5.1 kuchyň nebo kuchyňský kout,
 - 5.2 obytné místnosti s plochou 4 až 7,9 m²,
 - 5.3 obytné místnosti s plochou 8 a více m²,
 - 5.4 ostatní prostory bytu,
- 6. poloha bytu v domě,

- 7. plyn,
- 8. vodovod,
- 9. teplá voda,
- 10. způsob vytápění,
- 11. energie používaná k vytápění,
- 12. koupelna nebo sprchový kout,
- 13. záchod,
- 14. osobní počítač a připojení k internetu,
- 15. seznam fyzických osob v bytě nebo v jiném obydlí - jméno, popřípadě jména, a příjmení,
- datum narození,
- 16. vztahy mezi společně hospodařícími členy bytové domácnosti,
- 17. členové bytové domácnosti pobývající 12 měsíců a déle mimo území České republiky –
jméno, popřípadě jména a příjmení, datum narození,
- 18. dočasně přítomné osoby – jméno, popřípadě jména a příjmení, datum narození;

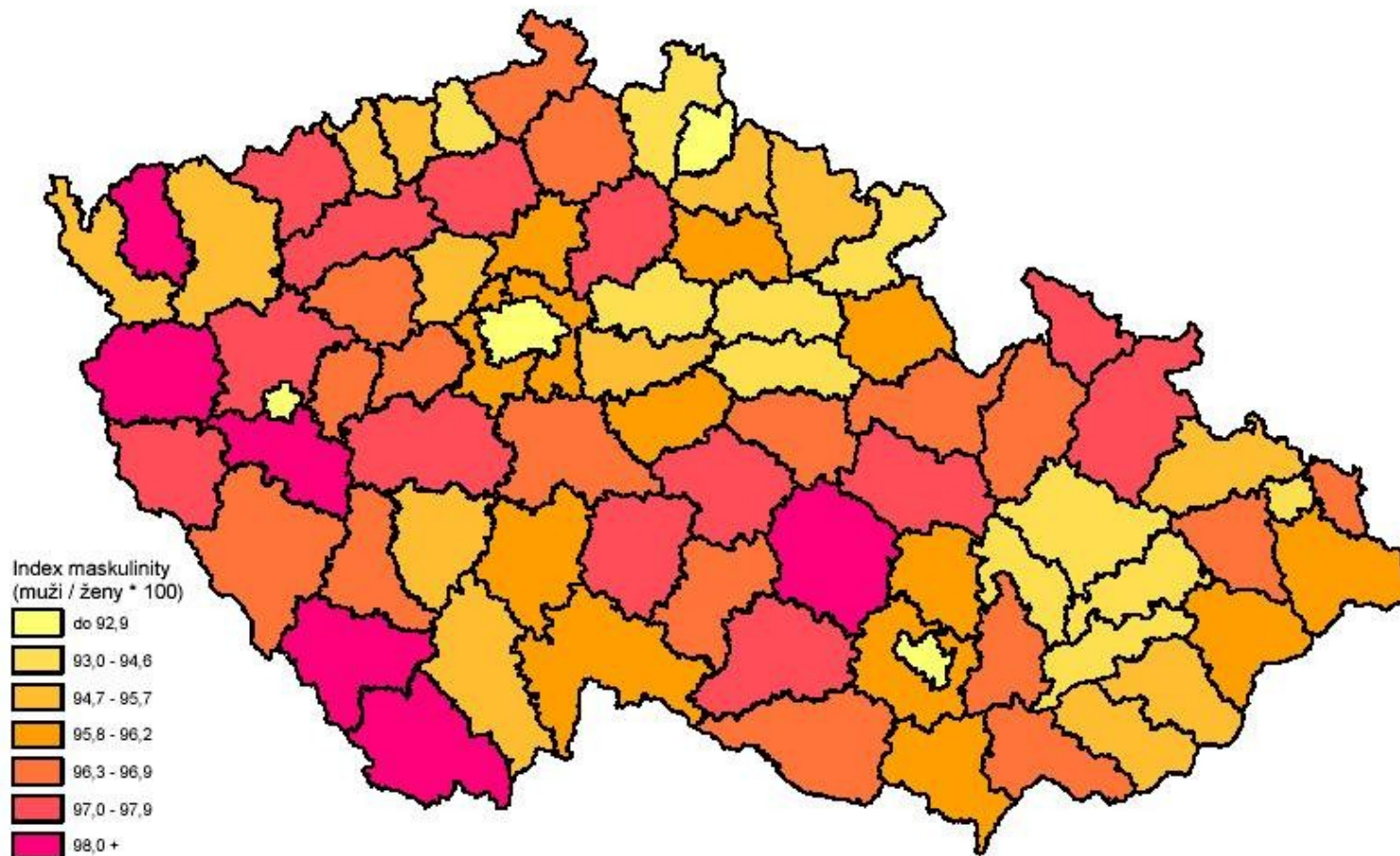
d) o domech

- 1. identifikace domu - okres, obec, část obce, sčítací obvod, ulice a číslo orientační, číslo
- popisné a evidenční domu, pořadové číslo budovy,
- 2. počet bytů v domě,
- 3. druh domu,
- 4. obydlenost domu,
- 5. druh vlastníka,
- 6. období výstavby nebo rekonstrukce,
- 7. materiál nosných zdí,
- 8. počet nadzemních podlaží,
- 9. připojení na odpad,
- 10. ústřední topení a druh paliva,
- 11. výtah.

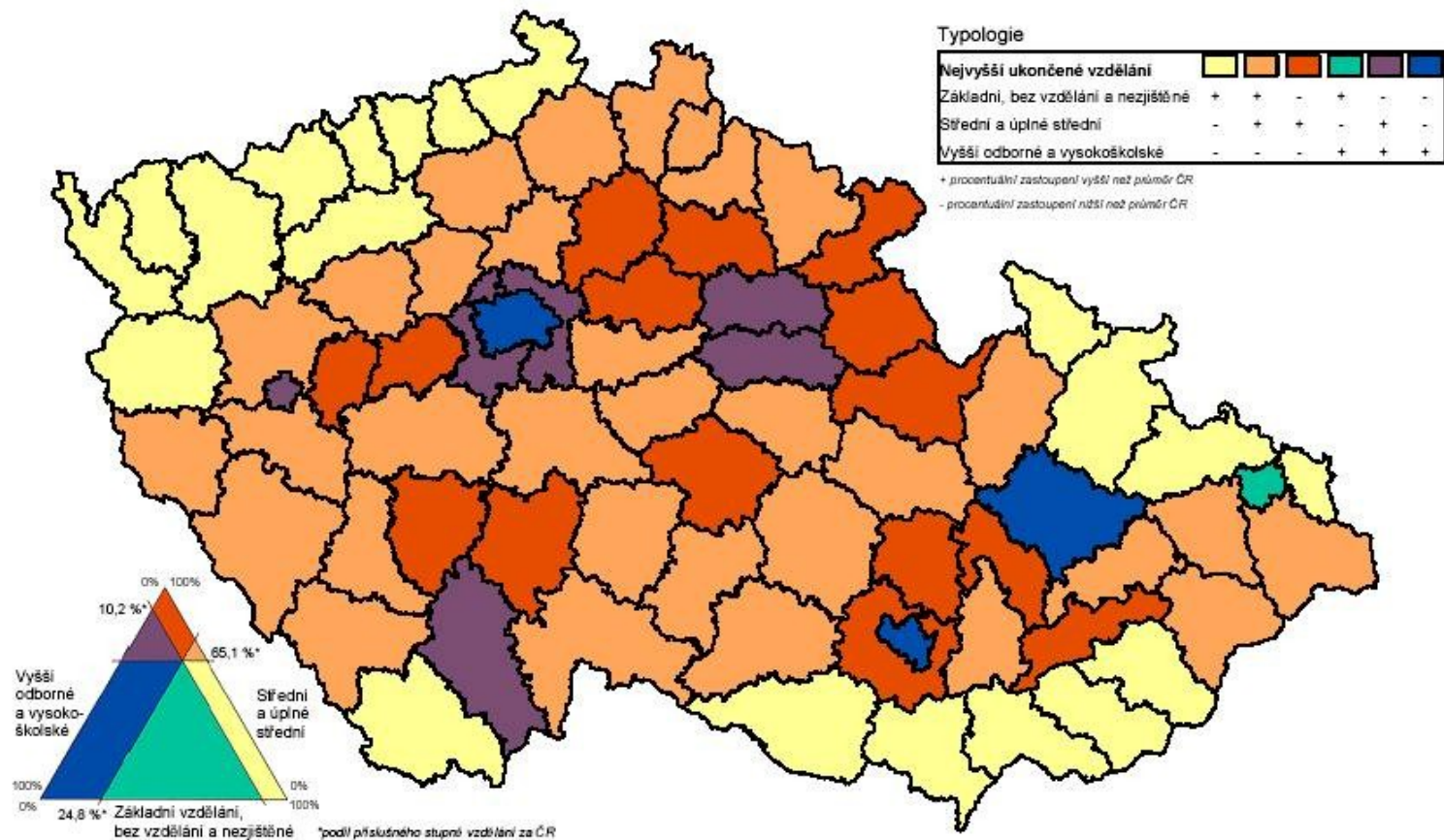
Hustota zalidnění - SLDB 2001

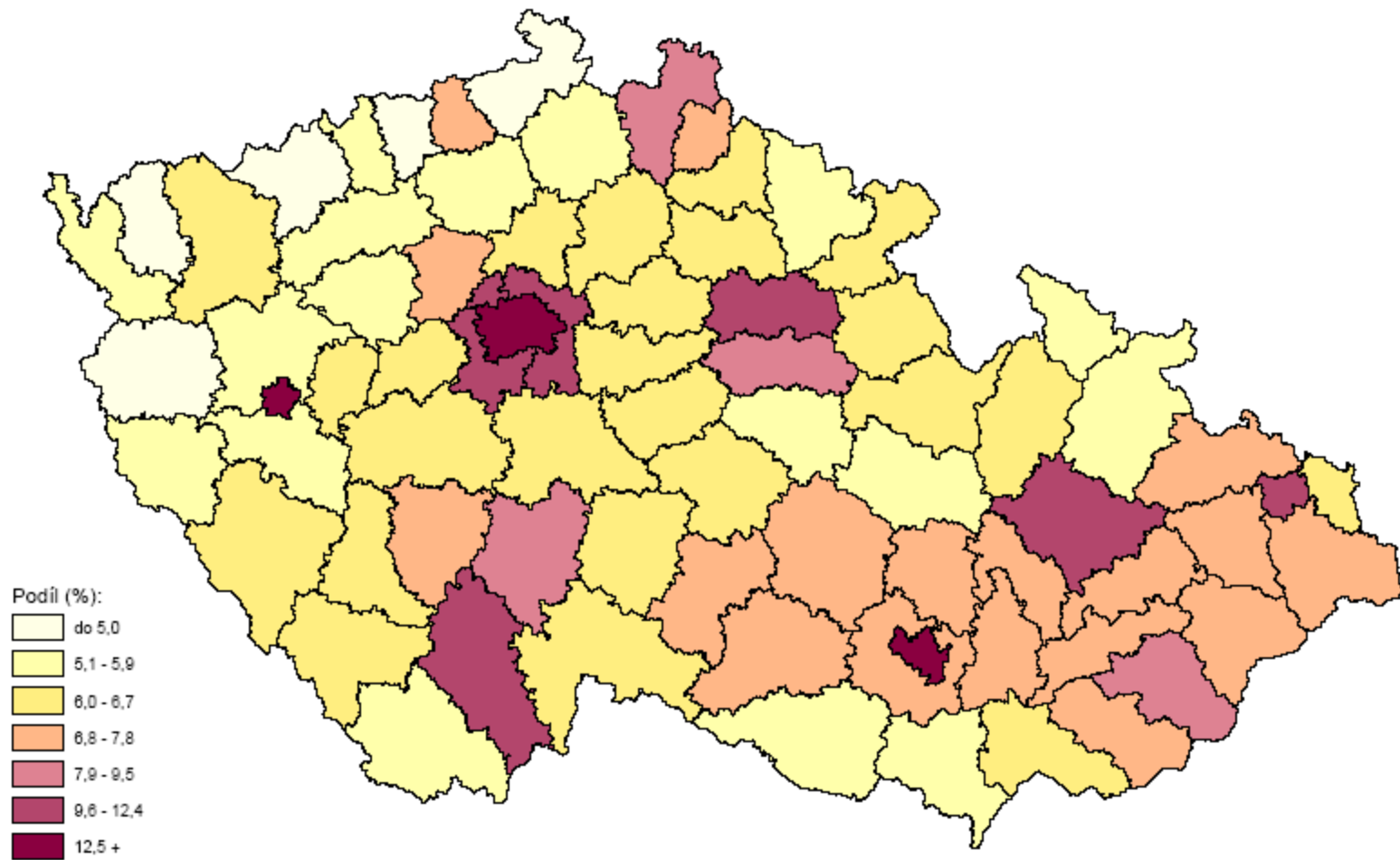
Index maskulinity - SLDB 2001

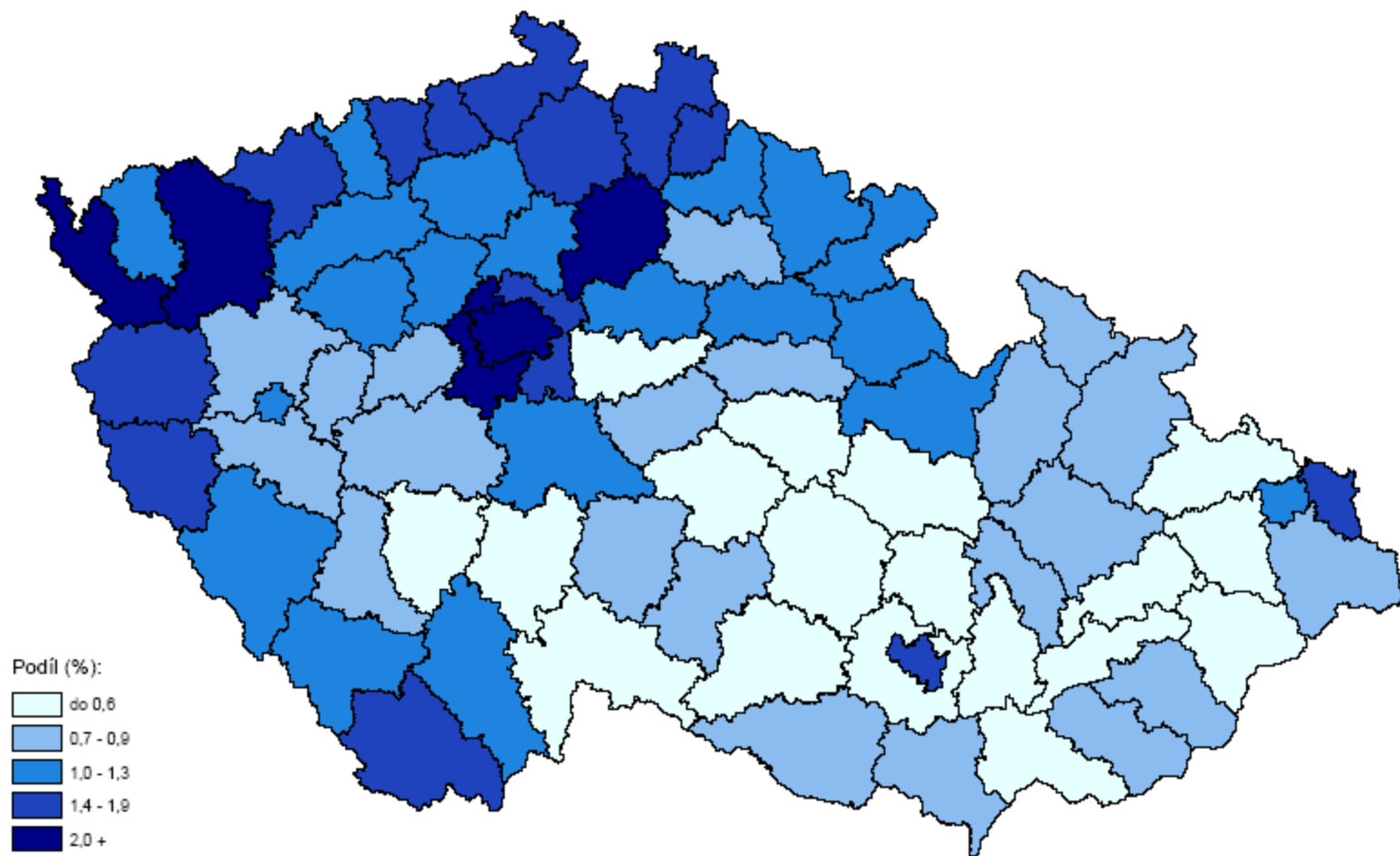
Typologie okresů ČR dle nejvyššího ukončeného vzdělání obyvatel ve věku 15 a více let - SLDB 2001

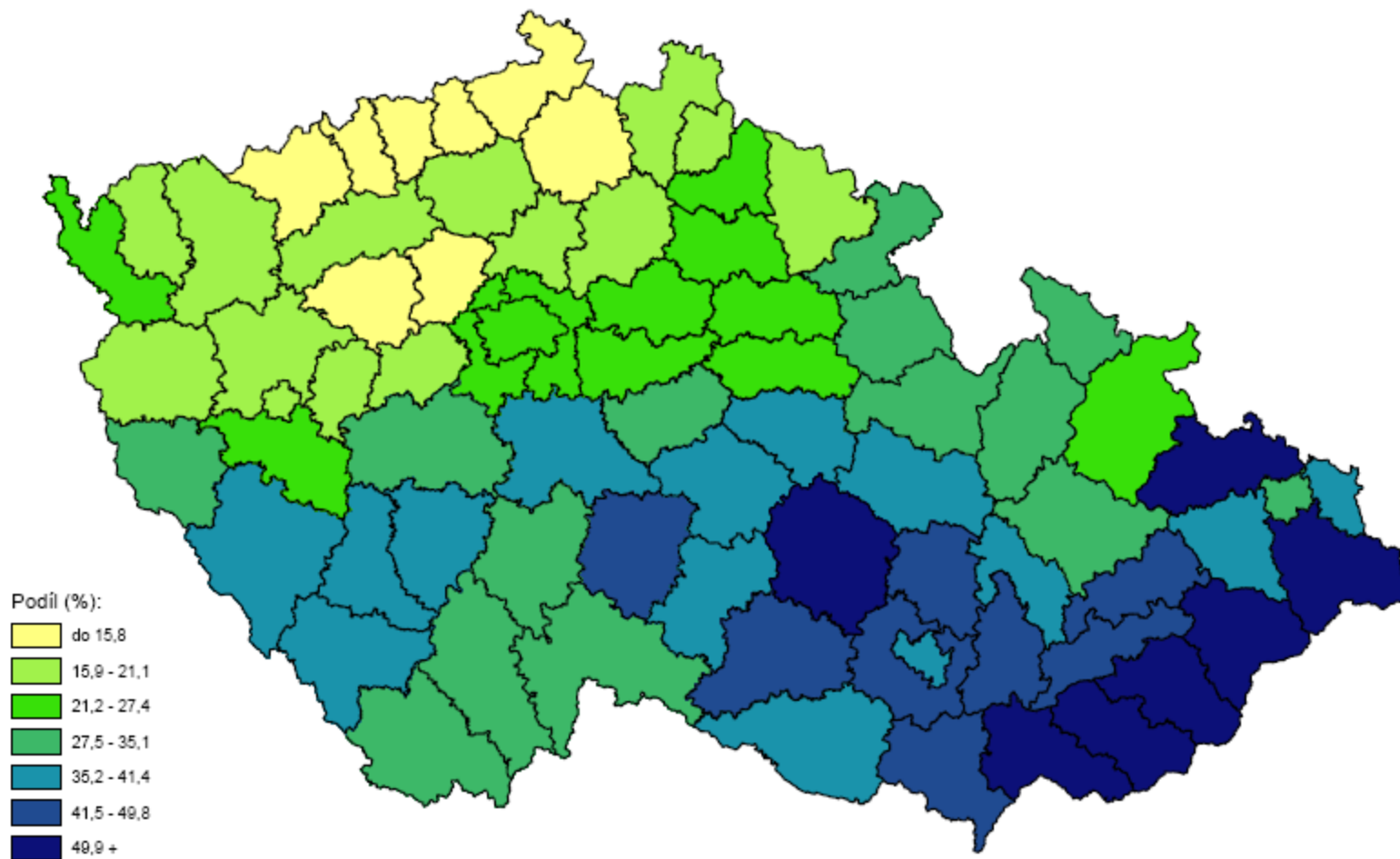
Podíl obyvatel s ukončeným vysokoškolským vzděláním z obyvatel starších 15-ti let k 1. 3. 2001

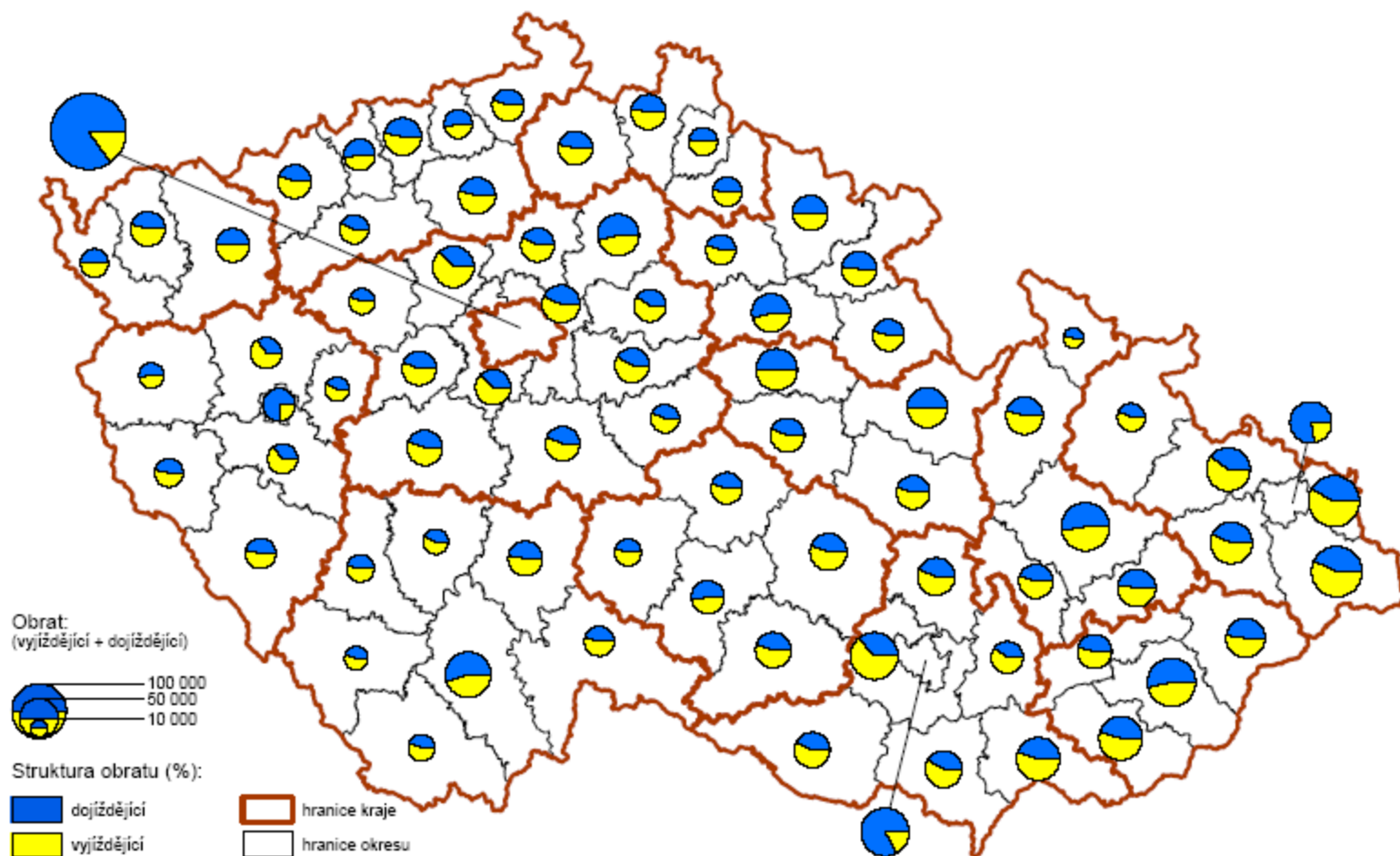
Podíl cizinců z obyvatel celkem k 1. 3. 2001

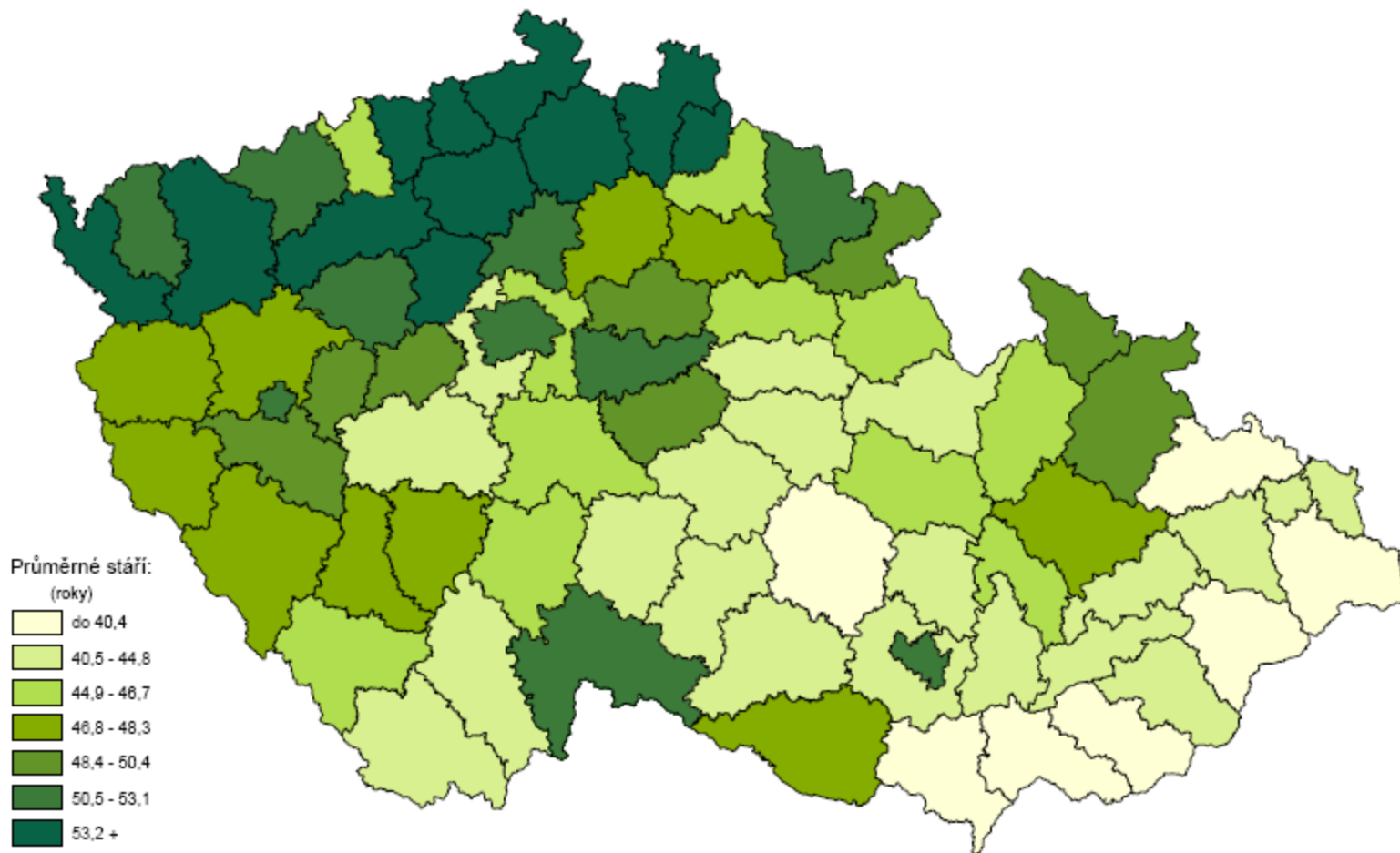
Podíl obyvatel s náboženským vyznáním z obyvatel celkem k 1. 3. 2001

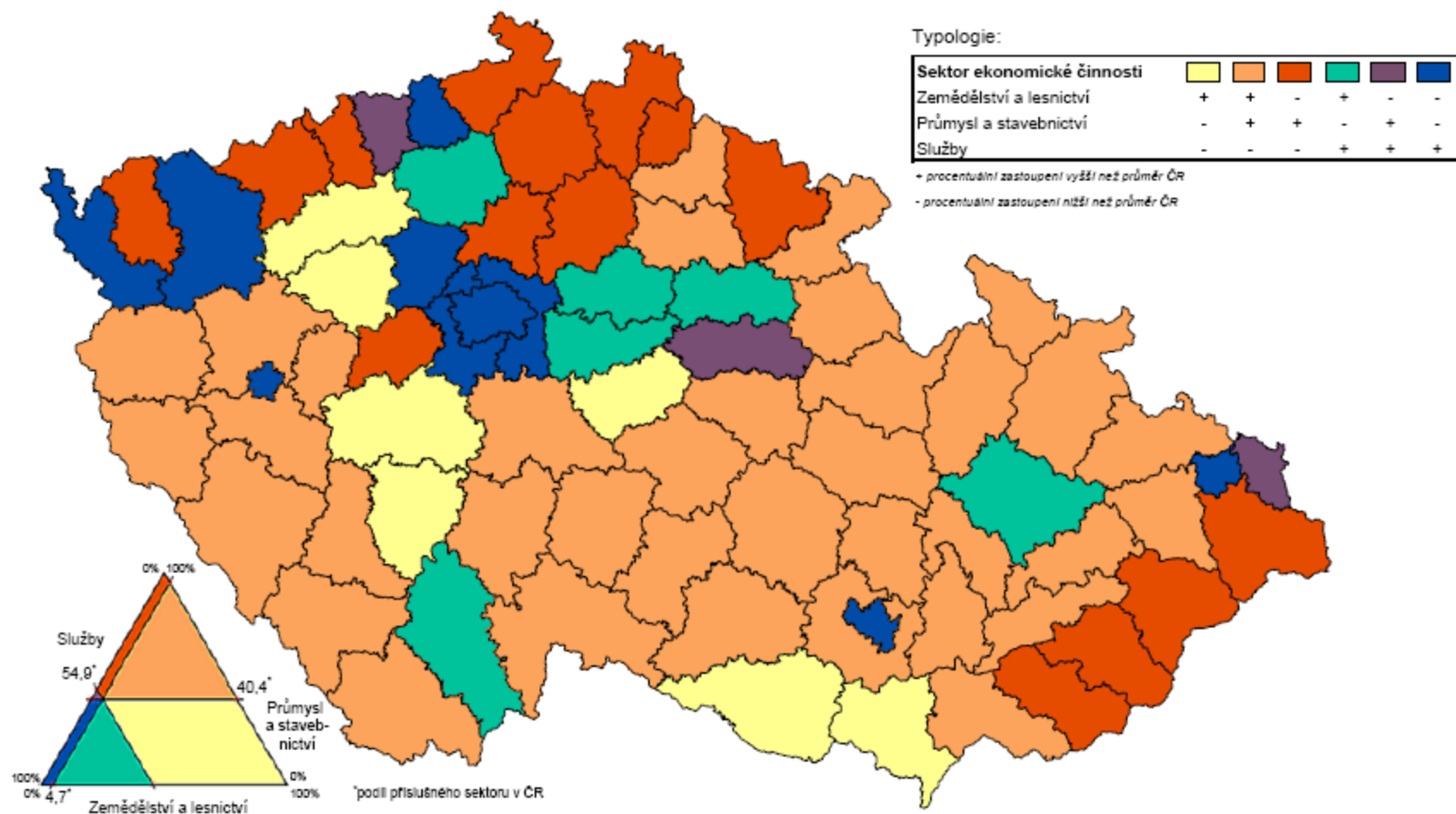
Bilance dojížd'ky a vyjížd'ky do zaměstnání k 1. 3. 2001

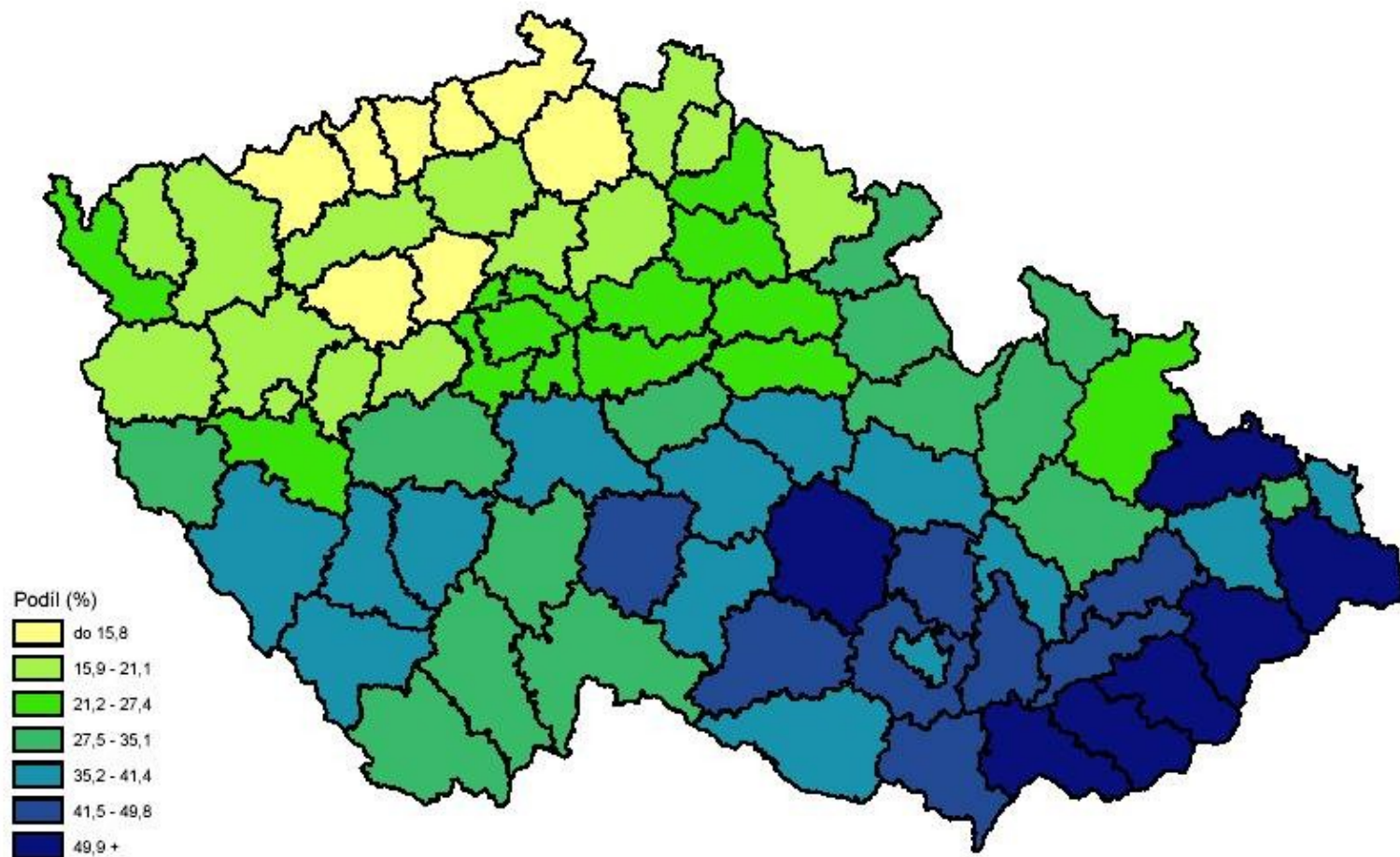
Průměrné stáří trvale obydlených domů k 1. 3. 2001

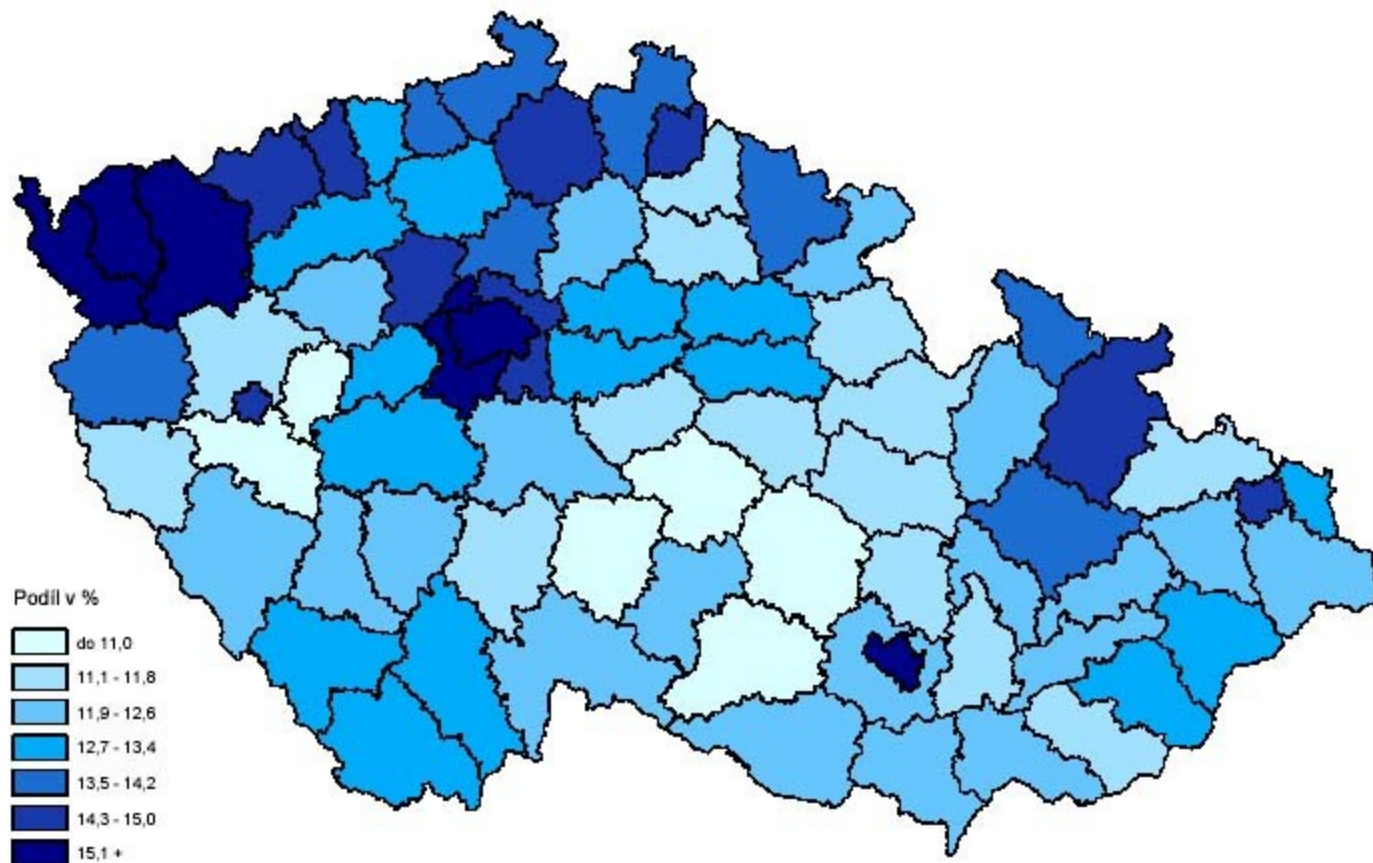
Typologie zaměstnaných osob podle sektorů ekonomické činnosti k 1. 3. 2001

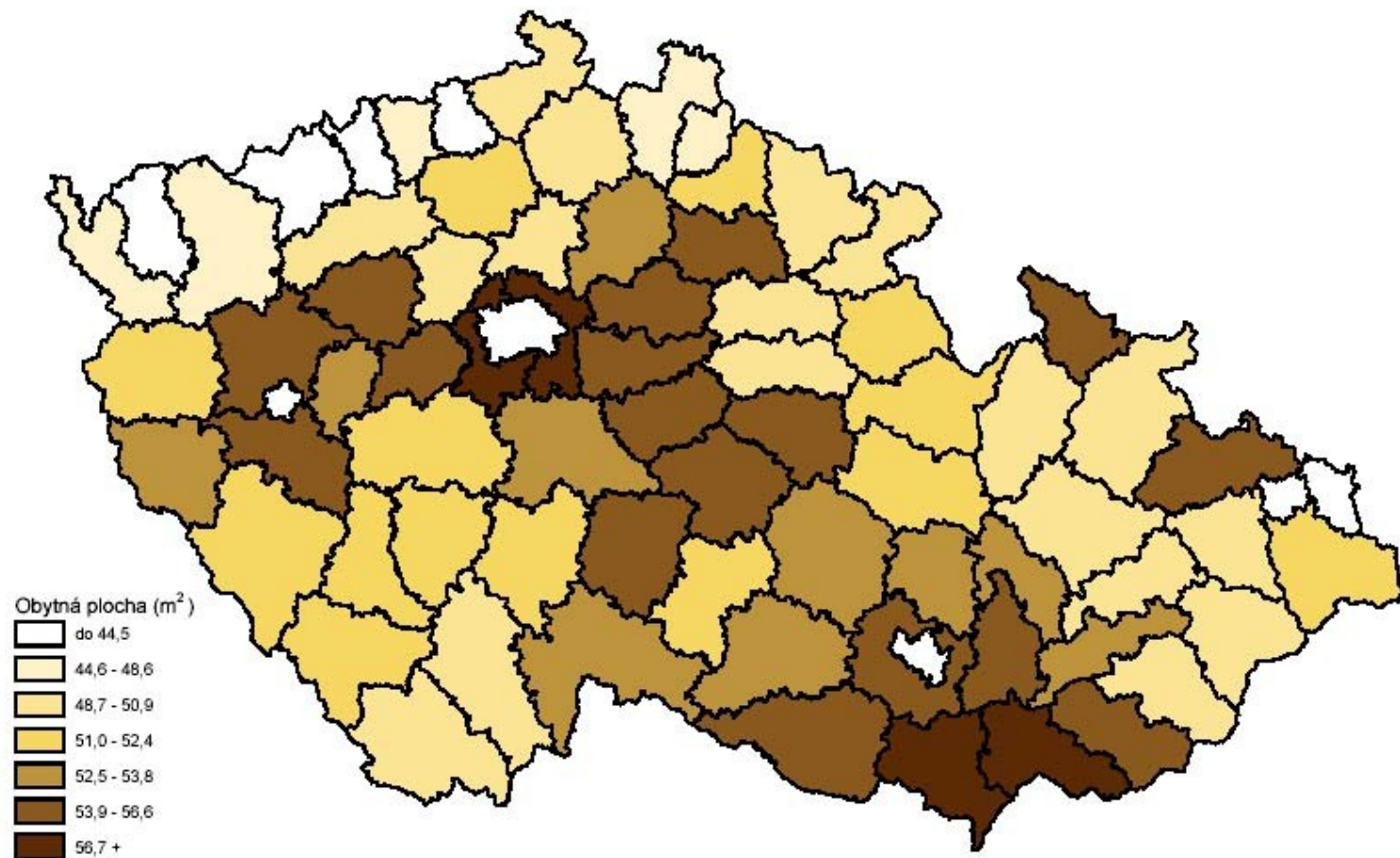
Podíl obyvatel s náboženským vyznáním - SLDB 2001

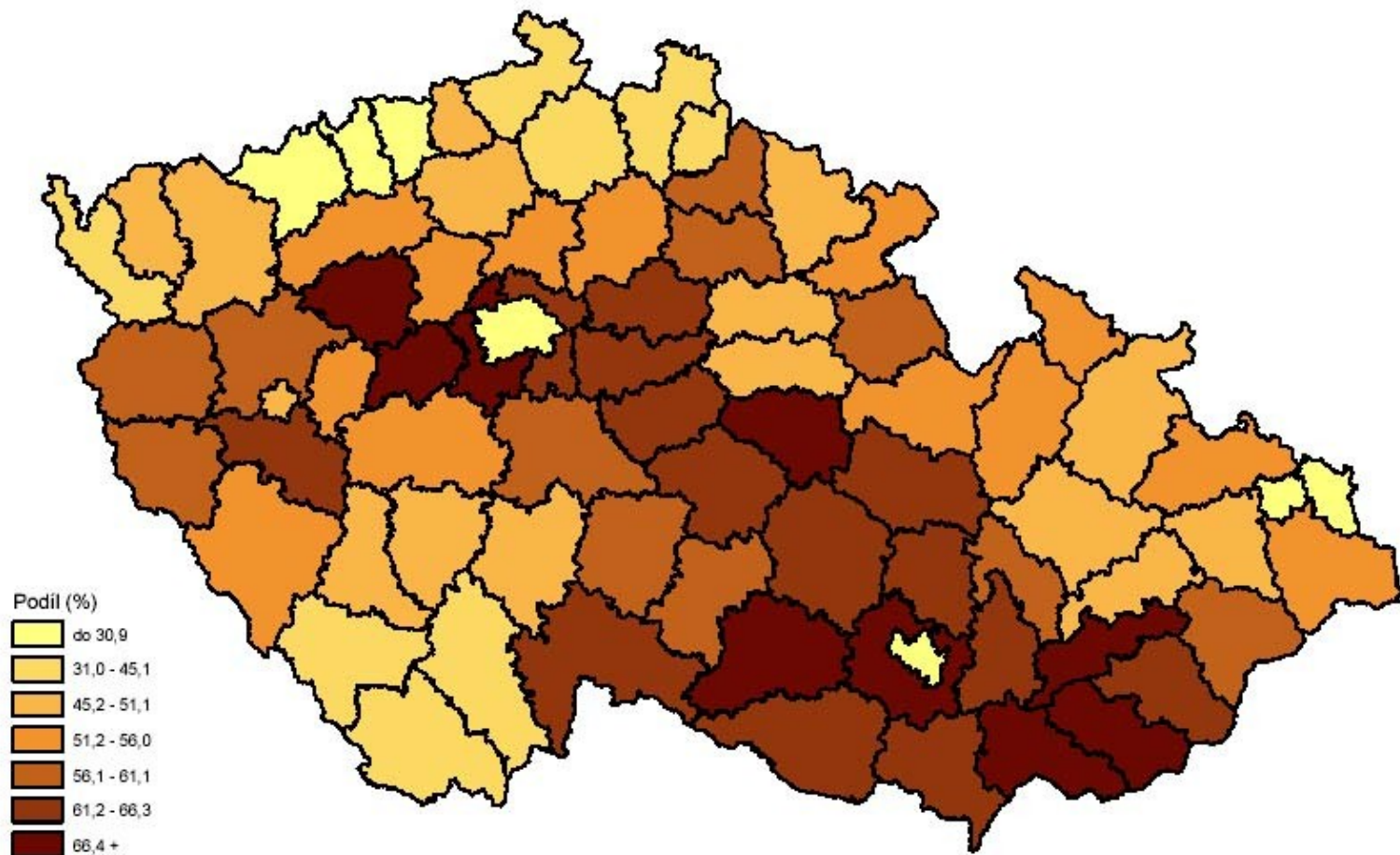
Podíl neúplných rodin z úhrnu domácností - SLDB 2001

Průměrný počet m² obytné plochy bytu - SLDB 2001

Podíl bytů ve vlastním domě a v osobním vlastnictví z bytů celkem - SLDB 2001

Sčítání Lidu 2001

- Sčítání podléhá:
 - a) každá fyzická osoba, která má v rozhodný okamžik na území České republiky trvalý pobyt nebo pobývá na území České republiky na základě zvláštního právního předpisu
 - b) každá další fyzická osoba, která je na území České republiky v rozhodný okamžik přítomna,
 - c) každý dům, i neobydlený,
 - d) každý byt, i neobydlený.

Sčítání lidu 2011

- Sčítání v roce 2011 obsahuje inovační prvky spočívající zejména:
 - v možnosti elektronického vyplnění a odeslání sčítacích formulářů povinnými osobami,
 - ve využití dostupných administrativních zdrojů dat k předvyplnění formulářů nebo k omezení jejich rozsahu,